

Tisíc očí - Betlémské světlo ve stínu dějin

Když Ivan Fíla vydal román *Muž, který stál v cestě* (2018), bylo zřejmé, že na českou literární scénu vstoupil další výjimečný autor. Odvážný výběr opomíjeného historického tématu, precizně vystavěné psychologické profily postav, živé dialogy a strhující děj doplňují hrabalovsky obrazné popisy, které si mnohdy doslova říkají o filmové zpracování. Text přesvědčivě dokládá autorův rozhled, vzdělání i schopnost zprostředkovat čtenáři nejen archetypální témata – statečnost, pevnost charakteru, pragmatismus, lásku, zradu či respekt –, ale i suverénní práci s fantazií a invencí, jež působí až ďábelsky věrohodně.

Historické téma se ve Fílově literární tvorbě vrací i ve druhém románu – *Rytci kamejí* (2019), tentokrát v podobě pohádkově mystické balady, která posouvá hranice autorovy imaginace ještě dál. Text je napsán s mimořádnou jistotou, s důrazem na poezii a symboliku, dotýkající se výšin, jaké známe z tvorby Antoina de Saint-Exupéryho či Paula Coelho. Bylo tedy přirozeným vyústěním, že oceňovaný filmový režisér (film *Lea* získal v roce 1996 dva České lvy), scénárista a fotograf vytvořil své literární opus magnum – román *Tisíc očí*, uvedený na svět nejprve na křtu ve Velkých Losinách na začátku prosince 2025 a následně v Praze.

Tisíc očí začíná jako klasická detektivka ve stylu Agathy Christie: v uzavřeném lázeňském prostředí se jedna z hlavních hrdinek svěří, že plánuje spáchat „ospravedlnitelný“ dokonalý zločin – vraždu nacistického zločince, který se i po sedmdesáti letech od konce války skrývá kdesi v blízkosti Velkých Losin. Záhy se však román proměňuje ve strhující historicko-psychologickou prózu, která tematicky i svou děsivostí navazuje na vzácnou tradici Vladimíra Körnera, Arnošta Lustiga či filmového režiséra Františka Vlášila (Adelheid). Fíla vytváří mnohvrstevnatý příběh o zločinech nacismu a komunismu, jakousi učebnici moderních dějin pro začátečníky i pokročilé, v níž z perspektivy svých postav znovu a znovu otevírá další existenciální témata: zločin, hříchy, kolaboraci, pragmatismus, pomstu, trest, pochopení, pokání a odpuštění.

Fíla není depresivní – Fíla je věrohodný. Jeho schopnost popsat myšlenkové pochody postav je dechberoucí, stejně jako propracovanost a dynamika děje, odehrávajícího se nejen na Jesenicku, ale i v různých koutech světa na pozadí druhé světové války, komunismu i postkomunismu. Na pěti stech stranách je čtenář doslova pohlcen vývojem místy hrůzného, místy až bondovského příběhu. Autor si s ním pohrává, nechává jej hádat motivy postav – a znovu a znovu překvapuje nečekanými variantami řešení. Každá postava je uvěřitelná, od historických osobností typu Hermanna Göringa až po obyčejnou hotelovou recepci. Fíla je mistrem příběhu a dialogu; s lehkostí mění vypravěče, impresionisticky mísí minulost se současností a v celkovém konceptu na pomyslné sítnici

čtenářova oka „staví kostel“ – slovy jedné z hlavních postav, Romana Heyduka, Fílova literárního alter ega.

Román *Tisíc očí* (2×500) je především výpovědí o děsivých zločinech nacismu a komunismu, o jejich nepotrestání a o společenském nevyrovnání se s touto minulostí. Na osudech několika generací v průběhu většiny 20. a počátku 21. století autor na jedné straně zachycuje teror války a dvou totalitních diktatur, systematickou likvidaci veškerých hodnot, národů i lidských duší – bez ohledu na to, zda se děla ve jménu Adolfa Hitlera či dělnické třídy. Na straně druhé mistrně popisuje lidskou touhu žít, přežít – někdy i za každou cenu – a víru v sebe sama, spojenou s někdy až nepochopitelnou potřebou druhému odpustit.

Samostatnou úvahu zaslouží postava ústředního antihrdiny, nacistického zločince Hanse Reicharda, jehož činy – podobně jako zločiny tisíců dalších – nikdy nebyly pozemskou spravedlností potrestány. Fíla do něj koncentruje silný motiv, že život sám může být větším trestem než smrt. Reichard je v polovině života fyzicky znetvořen následky těžkého úrazu v kazašském gulagu; jeho obličej se stává jakýmsi obráceným portrétem Doriana Graye. Nese viditelné stopy viny, avšak tyto stopy zůstávají konstantní – nezhoršují se, neprohlubují, nebolí. Trest je jednorázový, nikoli procesní.

Obsesivní cyklus pěti set kreseb obětí, k nimž se Reichard znovu a znovu vrací, tak nefunguje jako cesta k pokání, ale spíše jako pečlivě vedený archiv viny. Paradoxně si přitom obrazy zachovávají formální dokonalost: vina se sčítá, paměť se hromadí, ale estetika zůstává nedotčená. Reichard při kreslení netrpí, jeho tělo ani mysl se nerozpadají; jediné, co jej znepokojuje, je praktická otázka, zda cyklus stihne dokončit dříve, než zemře. Morální sebezpochybnění zde ustupuje řemeslné disciplíně.

Právě v této statickosti trestu se otevírá znepokojivá otázka: je život skutečně Reichardovým trestem, pokud jej dokáže bez většího vnitřního rozvratu unést? Náznaky možné katarze se objevují až na okrajích jeho existence – v práci s mrtvými v márnici internačního ústavu v Bílé Vodě, v důsledném, leč patologickém odmítání původní identity nacistického zločince (Reichard přece „zemřel“ a nahradil jej Soukup) a především v shakespearovské konfrontaci s řádovou sestrou Evžení a s vlastní dcerou, která jej po několika desítkách let vypátrala s úmyslem jej zabít, aby se sama – a symbolicky i za ostatní – vyrovnala s mučivým dědictvím nacismu.

Tisíc očí je velký, ambiciózní román, který do života lidí přináší otázky i odpovědi, napětí i historické poznání. Zároveň je mimořádně působivou literární pozvánkou do „Bohem zapomenutého kraje“, jenž byl českým čtenářům teprve nedávno znovu připomenut románem *Bílá Voda* Kateřiny Tučkové. Ivan Fíla ve svém třetím významném románu, který je velmi šťastně doplněn působivými ilustracemi Jiřího Davida, potvrzuje, že patří k autorům, kteří se nebojí psát o dějinách bez úlev a bez alibi – a právě proto je jeho dílo tak přesvědčivé. Tuto knihu nelze přečíst za jednu noc; *Tisíc očí* je román, o němž budete po nocích přemýšlet – a přitom si pokaždé vzpomenete na paní Janu, skutečnou majitelku

pralinkárny z Velkých Losin. Ačkoliv se objevuje pouze v okrajové roli, zhruba ve třetině knihy, její světlá přítomnost je překvapivá a zároveň nesmírně potřebná: stává se protipólem bezvýchodnosti, srozumitelným symbolem života a lidské radosti z uzdravení – tedy Naděje, která v čtenáři zanechává pocit, že i ve stínu dějin může kdykoli a kdekoli nečekaně zazářit Betlémské světlo.

V Praze 6. ledna 2026

Pavel Bezděk

www.vzacneknihy.cz